

DE  
*TUSSILAGINE*  
*COMMENTARII BOTANICI*  
PARTICULA I

---

QUAM

CONS. AMPLISS. P. A. PHIL. ABOENS,

PUBLICÆ CENSURÆ SUBMITTUNT

STIPENDIARII HAARTMANNIANI

*JOH. GUST. HAARTMAN,*

PHILOS. MAG.

ET

*ANDREAS JOHANNES ORRSTRÖM,*

Aboënsis.

IN AUDIT. MIN. DIE XXI. JUNII, MDCCXCVII.

Horis a. m. solitis.

---

ABOÆ, TYPIS FRENCKELLIANIS.



PROOEMIUM.

**S**ingulas, quas profert orbis quem incolimus plantas, numerando ab excelsa platano ad minimum bryum, secundum certas notas & Characteres ita ordinare, ut eas quisque facili agnoscat negotio, res certe ardua est & a multis per plura sæcula frustra tentata, donec Linneo nostro contigit specimen ejus exhibere, præ omnibus, quæ ante illum proposita fuerant, longe acceptissimum. Tantum vero abest, ut existimaverit ipse se omnia, quæ in hac re præstanda erant, præstitisse, ut, peracta licet dudum ante viginti & quod excurrit annos magna illa scientiæ botanicæ reformatione, editisque libris quæ hujus operis gloriam tanto jure illi demeruerant, modestia tamen non minus laudabili moneret, *præsentem tunc temporis ætatem adhuc in litteris & elementis botanicis hæere, nec videri nisi ostia reſerata, per quæ in posterum botanici ad immensa naturæ theatra intrent* \*), quibus verbis certe significare voluit, systema suum plantarum, ut cæterarum rerum naturalium, pro opere omnibus numeris consummatissimo minime esse habendum, sed potius exemplum exhibere claræ & simplicis naturam rimandi methodi, a posterioribus temporibus majorem expectaturæ perfectionem, quam ab unius hominis ætate obtinere potuerit. Post illud quoque tempus

A

cre-

---

(\*) Vid. Diss. De Reformatione Botanices. Upl. 1762. p. 13.



)

2

(



crebra incrementa indies cepit amoenissima illa, cujus g  
tor nuper laudatus vir merito salutatur, scientia, collectis  
dique terrarum novis plantarum speciebus, aut veteribus p  
bius investigatis ac definitis; ex quo sperandum est aliquando  
fieri, ut, quibus adhuc laboret scientia botanica, defectus, cul  
torum studio, sensim exuat & ab omni obscuritate & errore, quo  
jam merito arguitur tandem immunis evadat. Ad hunc finem  
obtinendum certe conferunt quam maxime sedula & indefessa  
partium cujuscunque plantæ vel minimarum scrutinia, ex quibus  
liqueat, qua in parte singula genera singulæque species a le  
gibus in libris stabilitis notisque ibidem positis recedant vel  
cum iis conveniant. Nullibi autem magis necessaria sunt ejusmo  
di examina, quam in iis clasibus, quæ naturalem aliquem or  
dinem comprehendunt. Sic numerosa classis Syngenesia, ut  
omnium maxime naturalis, ita genera continet, teste ipso con  
ditore (\*), inter se distinctu difficillima, quo fit, ut in  
hac Classe, magis fere quam in ulla alia, plurimorum gene  
rum notæ aut fallaces omnino sint, aut obscuram nimis, si cum  
notis ceterarum conferantur, ideam listant. Cum autem in ge  
nere herbæ, quod Tusfilaginem recentiores cum Linneo vo  
cant, utrumque obtinere compererimus, operam, quam in eodem  
illustrando collocavimus, notitia botanicorum non indignam fo  
re speramus, probe tamen memores, & nostrum esse, quo  
arguimus alios, posse errare. Hujus autem generis perfectam  
monographiam scribere haud contendimus. Vires certe no  
stras labor iste longe superat, neque suppetit nobis librorum  
aut speciminum isti operi necessariorum plena copia. Sufficiat  
nobis meditationes nonnullas de generis hujus indole & no  
tis, cum indicatione dissensionum quas, fovent varii, qui de  
hoc genere scriptarunt, botanici, vel inter se, vel cum ipsa na  
tura

---

(\*) Philos. bot. §. 207.

litteris consignasse. Adminicula opusculo præbuerunt; præter varios in illo citatos Auctores, Academiae, cujus civi-  
fructus, herbarium & hortus,

§. I.

*Characterem Generis hætenus usitatum, tam naturalem  
quam essentialem refert.*

*Character naturalis:*

CAL. communis cylindræus; squamis lanceolato linearibus  
(quindecim vel viginti) æqualibus, discum æquantibus,  
submembranæis.

COR. composita varia

corollulæ in aliis hermaphroditæ tubulosæ omnes, vel  
tantum in disco.

Femine aliis nullæ, aliis ligulatæ.

Propria hermaphroditæ infundibuli formis; limbo quin-  
quefido (vel quadrifido), acuto, reflexo, calyce longior,

Femine nulla aut ligulata, angustissima, calyce lon-  
gior, integra.

STAM. hermaphroditis: Filamenta quinque, capillaria, bre-  
vissima. Anthera cylindræa, tubulosa.

PIST. Hermaphroditis Germen breve. Stylus filiformis, sta-  
mine longior. Stigma crassiusculum.

Feminis Germen breve. Stylus filiformis, longitu-  
dine hermaphroditæ. Stigma bifidum crassiusculum.

PER. nullum. Calyx vix mutatus.

SEM. Hermaphroditis solitaria, oblonga, compressa, Pappus  
capillaris, stipitatus.

Feminis, si quæ, simillima hermaphroditis.

REC. nudum.

*Obs.* Petasites T. caret flosculis ligulatis in radio, li-  
quibusdam feminei nudi adsint.

Tusfilago T. instruitur semper femineis in radio, co-  
rolla ligulata præditis.

Anandria pappo sessili est.

T. frigida variat floribus flosculosis & radiatis.

*Character essentialis:*

*Receptaculum* nudum. Pappus simplex. *Calyceis* squamæ  
æquales discum æquantes submembranaceæ.

## §. II.

*Epicrisin hætenus usitati characteris & essentialis  
& naturalis continet.*

Contra hunc characterem varia observanda sunt. Caly-  
cis squamæ vix certo numero definiri possunt. In T. alba &  
spuria, item paradoxa sæpe 12 aut 14 duntaxat numerantur.  
(*Vid. Retz. Fasc. Obs. Bot. I & II.*). Corollæ femineæ ad-  
sunt, præter ligulatas, radiatæ & truncatæ, sive in eodem spe-  
cimine & late & anguste ligulatæ. Dubito etiam, an limbus  
corollæ hermaphroditæ in ulla specie constanter observetur  
quadrifidus. Vox *Calyce longior* contradictio est vocis supra  
obviæ: *squamis calycis discum æquantibus*. *Corolla feminea  
integra* ineptus est terminus & falsus. Quod si de ore tubi  
sermo est, barbatum hoc observatur in Farfara, si de ligula,  
hæc bifida est in T. hybrida teste Leerio (\*); & pluribus, ne-  
que semper calyce longior est; sicut exemplum existat in Pe-  
tasite.

---

(\*) Flor. Herborn. 664.

) 5 (

le. *Anthera* non semper tubulosa ut in *T. paradoxa*. In  
maphroditis spuris *germen* saepe brevius est, quam in te-  
mineis. His *stylus* communiter multo longior est stylo her-  
maphroditorum. *Semina* hi raro, illi semper maturant. *Pap-*  
*pus* nunquam stipitatus, nisi in duabus speciebus, quæ ad hoc  
genus certe non pertinent, puta *T. nutantem* & *albicantem*  
teste Cel. SWARTZIO. Itaque *observatio* subjecta: *Anandria*  
*pappo sessili instructa*, superflua est. *T. frigida* non variat sed  
determinate ac necessarè in certis speciminibus habet flores  
& flosculosos (si inepto termino uti liceat) & radiatos & li-  
gulatos.

Character essentialis, qualis in libris Linneanis systematicis  
audit, satis probatus est, nec facile aliter proponi potest; men-  
tio tamen figuræ calycis videretur fieri debere, sine qua a Bac-  
charide vix posset distingui, cum qua tamen in ceteris parum  
habet commune. Difficilius autem erit hoc genus a genere  
Cinerariæ, cui certe proximum est definite distinguere, & fa-  
teor me huic termino inveniendo impari omnino esse, nisi in  
auxilium vocaretur inflorescentia scaposa, quod tamen funda-  
mento systematis repugnat, eodemque *T. sylvestris* e genere  
Tusilaginum excluderetur, cum qua tamen adeo arcte conso-  
ciata est, ut pro mera varietate *T. alpinæ* habita fuerit. Inter  
plures illius generis species & Tusilagineas mihi notas nulla  
alia differentia septem partium fructificationis intercedit, quam  
quod stigma hæ gerant extra stamina plerumque exsertum,  
illæ vero intra ea occultum. Satius certe esset hæc duo ge-  
nera conjungere, quæ præter similes fructificationis partes, &  
solum quod utrumque amat humidum, crasso similiter obve-  
stiuntur tomento. Si vero hanc unionem prohiberet tanta  
utriusque generis in fructificando diversitas, ut totum genus  
Tusilaginis ex ordine Polygamix superflue segregari posset &  
in ordinem sequentem, Polygamix nempe necessariae, trans-

ferri pateretur, utut variæ rationes svadere videntur, optatissimum hoc omnium esset, & ad omnem ambiguitatem e dagnosi utriusque generis tollendam egregie certe conferret, si quidem pauca tum forent genera, eademque valde dissimilia, a quibus Tusfilago distingui deberet; quod utrum fieri potuerit, judicent, quibus singularum, quas continet, specierum fructificationem debita cura pervestigare continget. Interea sequentem proponere lubet Tusfilaginis characterem tam naturalem quam essentialem, naturæ illius, ut spero, magis consentaneum.

§. III.

*Specimen novi Characteris proponit.*

TUSSILAGO.

*Character:*

CAL. *communis* cylindraceus, in quibusdam apice connivens, squamis lanceolato linearibus, 10 l. 20, obtusis, æqualibus, discum subæquantibus.

COR. composita tubulosa.

*Hermaphrod.* in disco infundibuliformis limbo 5fido.

*Feminea* in radio aut ligulata aut truncata.

STAM. *Quinque* ori tubi hermaphroditi floris insidentia.

*Filamenta* capillaria brevissima.

*Antheræ* coalitæ, aut interdum liberæ.

PIST. *Herm.* *Germen* teres breve. *Stylus* filiformis corollam subæquans. *Stigma* crassiusculum.

*Fem.* *Germen* teres tubelongatum. *Stylus* filiformis corolla longior. *Stigma* bifidum.

PERIC. nullum.

SEM.

SEM, *Herm.* si quod, simile forte feminei.

*Fem.* teretiufculum, elongotum; *pappo* simplici, sessili.

REC, nudum.

§. IV.

*Observanda circa characterem naturalem sistit.*

*Calyx.* Hæc pars fructificationis per totum fere genus omnium constantissima optimam certe ejus notam exhibet, levi hic & illic anomalia notanda; accidit ut superiores scapi squamæ usque in calycem ascendant, calyculum, saltem ab una parte, mentientes. Sed cum istæ squamulæ partim infra basin constitutæ sint, partim ab uno tantum latere eum vulgo obtegant, calycem neque calyculatum neque imbricatum efficere valent; discum quoque idcirco subæquare dici possunt, quod corollas plerumque longitudine excedant, stigmatibus vero flosculorum femineorum nonnunquam breviores sint, ut in *T. alba*, & forte pluribus; neque tota squama membranacea est, cum semper aliquid succulenti in medio maneat, unde color oritur mediæ squamæ partim viridis, partim purpureus, prout color est squamarum scapi, ultimo margine molli, pellucido. Glaber sæpe est, tomento reliquæ plantæ, squamas, ut scapi, sic etiam calycis, raro admodum & non nisi initio forte florescentiæ, occupante. Ceterum erectus conspicitur & subcylindricus, apice interdum patente, ut in *Farfara*. Neque monere opus est, hanc assertionem tantum valere de floribus expansis; in *Anandria* autem, cujus mos est florem nunquam fere aperire, globosus est, & disco duplo major, vid. *Diff. de Anandria* Mom. 24.



*Corolla* triplicis naturæ in hoc genere observatur, nisi for-  
quadruplicis. Adfunt enim interdum vel in eodem spe-  
mine femineæ corollæ & ligulatæ & truncatæ ut in *T.*  
*alpina*, parva scilicet in extremis ligula, in interioribus  
deficiente; atque insuper corollæ hermaphroditæ in me-  
dio disco infundibuliformes, ut dictum est, limbo 5  
partito vel profunde 5ido, eandemque hæ formam per  
totum genus invariate servant. Quamquam quidem re-  
ferunt dari species, quibus idem limbus adeo constanter  
in quatuor partes tantum divisus est, ut hanc rem pro  
diagnosi earum simul proponere non dubitaverint Au-  
ctores, cujus rei exemplum præbet *T. Alpina*, cfr. Scop.  
Fl. Carn. p. 2. 1056. Hoc vero quominus constanter ob-  
tineat eo tutius negare ausim, quod & ipse exemplar istius  
plantæ, in herbario Academiæ Aboënsis, asservatum  
examinare licuit, cui hæ corollæ solito modo divisæ erant,  
& Cel. JACQUIN testatus præterea est Tusilagines singulas  
& *alpinam*, & *discolorem* & *sylvestrem* constanter habe-  
re corollas hermaphroditas quinquefidas. Cfr. LAICHARD.  
Veg. Europ. P. 2, p. 307 — 309. Eadem *alpina* etiam  
exemplum triplicis generis corollarum exhibet, nempe  
hermaphroditas in centro, femineas truncatas versus ra-  
dium, & parva ligula instructas in ipso margine radii.  
Tusilaginis *Farfarae* omnes femineæ tenuiter radiatæ sunt,  
*albæ* & *Petasitis* truncatæ. *Spuriæ* subligulatæ seu ob-  
lique fere truncatæ. *Frigida* femineas corollas in spe-  
ciminibus femineis angustissime ligulatas gerit, in mascu-  
linis, radio latiusculo, quamvis non admodum elongato,  
instructas.

*Stamina* in nonnullis speciebus etiam a vulgari lege rece-  
dunt; in *T. albæ* speciminibus femineis, antheræ leviter  
adeo cohærent, ut vel leni pressione facta facile invicem  
sece-

secedant. Idem fieri in *T. paradoxa* narrat Cel. RETZIUS; (vid. Obs. bot. Fasc. II. Mom. 81.). Ceterum anthera, ubi tubum sistit perfecte continuum, ore tamen supremo in quinque dentes subinde ampliatur.

*Pistillum* Pars fructificationis per totum hoc genus maxime memorabilis, cum omnium maxime variet. Nunc spurium est, nunc genuinum; modo hanc, modo illam, formam induit, eaque ratione innumeris erroribus ansam dedit, & omnes fere botanicos hactenus de genuina hujus generis natura mire fefellit. In caractere supra proposito satis perfecte delineatum est, quantum verbis, quæ universalem tot variarum specierum ideam exprimere deberent, fieri potuerit. Germina spuria & fertilia non admodum initio floris inter se dissimilia sunt, cito autem hæc antecellunt, tumida & pleniora evadunt illis, quæ contra concidunt & marcescunt. Stylus in Hermaphroditis non admodum longus est, desinit autem semper in stigma stilo aliquantum, sed non semper æquali modo, crassius. In *Petasite* valde crassum est & clavatum, summo apice emarginatum, in *Farfara* integrum; in *alba*, *paradoxa* & *spuria* in duas laminas lanceolatas divisum, nisi quod in *spuria* hæc vulgo cohærent adeo, ut vix in statu florescentiæ separari patiantur, quamvis divisio rima pellucida notetur. In *frigida* item duplex est, partibus teretibus pubescentibus. Simile fere *alpina* exhibet. Hæc sunt stigmata florum hermaphroditorum. Feminæortum autem stigmata longe aliter comparata sunt. Sed hæc vulgo minus variant illis. Divisa horum singula sunt, itemque tenuia & sæpe nigricantia; vix tamen hæc constans nota est; in *spuria* absolete bifida sunt. Ob tantam varietatem hujus partis Cel. VILLARS (\*) eam, B quam

(\*) Act, Soc. Hist. Nat. Paris. I P. Paris 1792 p. 75.

quamvis minutam & fugacem, solam pro nota singularum specierum diagnostica sufficere arbitratus est. Stylus flosculorum femineorum multo magis elongatus vulgo est, quam stylus hermaphroditorum. Ita saltem comparatus est in *T. alba* ubi triplam tubi longitudinem, itemque in *spuria*, in qua ligulam adæquat. In *Petasite* stylo hermaphroditi flosculi brevior est. In *Farfara* ad mediam ligulam raro extenditur. In *frigida* ligulæ longitudinem modo attingit modo superat.

*Semina.* Neque hæc singulis speciebus eadem sunt & similia; *T. nutanti* angulata sunt, teste Cel. SWARTZIO, *alpinae* levia, observante SCOPOLIO, ceteris fere omnibus striata.

*Pappo* simplici & omni stipite orbato vulgo coronantur, licet hoc assertioni per omnes Libri Linneani, Genera Plantarum nuncupati, editiones, repetitæ repugnet. Unde autem ille error profectus sit & quo pacto tam diu potuerit propagari dicere non aulam. In *T. nutante* quidem & *albicante* stipitatus esse fertur, forsitan item est in ceteris binis Americæ calidioris speciebus *pumila* ac *dentata*. Sed hæc quatuor vix pro veris Tusilaginibus habendæ sunt, ut in sequentibus demonstrabitur. In omnibus autem reliquis, tam antiquis, quam novis hujus generis speciebus, omni stipite caret. Simplicem se, nudo tantum oculo, sistit, lente vero vel debilissima armato, pilis lateralibus plumosus conspicitur. In hermaphroditis flosculis sæpe spuris, rarus & minutus est, in femineis densior multo & magis elongatus.

*Receptaculum* universo generi nudum, & pro flosculis recipiendis foveolatum, quibus in *Farfara* brevissimum pedicellum subtendit.

## §. V.

*Succinctam generis historiam enarrat.*

Solum omnes fere Tusfilagines, saltem europææ, udum aut subhumidum appetunt, certum aquilegis signum præbentes. Ripas sæpe fluviorum argillosas incolunt & firmant, neque hortos ingredi recusant, ubi tamen radicibus suis late serpenti- bus, flores & folia pasim emittentibus, vicina fata infestant. Noli itaque aliis stirpibus inferere loca poscentes separata, ubi liceat illis libere ac sine noxa exspatiari. Hactenus tamen Petasites ex hoc genere sola inter hortorum ornamenta, minus forte propter flores speciosos, quam tempestivos, accepta fuit, cum hi, pariter ac ceteri omnes hujus generis flores, inter primitias veris numerantur. Colorem varium variæ assu- munt eundemque aut purpureum, aut luteum, aut flavum, aut rarius album. Purpureæ sunt: T. nutans, discolor, alpina, silvestris, frigida, rubella, hybrida, Petasites. Lutescentes: Farfara, lutea, alba, radiata, fragrans, nivea, spuria, para- doxa, japonica. Albæ: Anandria, nana, sibirica. Florem omnes scapo sustinent, nisi excipere velis T. silvestrem, quam folia in scapo gerere inepte dicunt auctores, nobisque ideo necesse fuit caulescentem vocare. Fulcrum hoc crassum com- muniter est, fistulosum & succi plenum, paucisque speciebus, iisque solis indicis, exceptis, bracteis seu squamis, nunc latio- ribus & vaginantibus, nunc angustioribus, in rudimentum fo- lioli sæpe abeuntibus obvestitus. Tota planta, flore nonnun- quam & squamis scapi exceptis, tomentum densum, album, induere sæpe amat, imprimis ad interiorem foliorum paginam; idem tamen nonnullæ exuunt; exempla sunt T. frigida & al- pina, quæ illo, modo obduci, modo carere solent, quare illud ad differentiam specificam constituendam parum valere arbi- tratus sum, ideoque plane neglexi. Folia, quæ floribus sem-

per succedere solent, simplicia singulis sunt, licet interdum rarissime tamen profunde, divisâ; marginem dentibus callosis fuscis sæpe munire consuefcunt, in magnam vulgo latitudinem excrefcere solita. Sapor totius herbæ amaricans est. Odor, in T. fragrante & frigida laudatur, in ceteris vulgo fatuus deprehenditur aut fere nullus. Aetatem omnes pluri- annorum, exceptis solis indicis, nescio an singulis, attingunt, radice facilius multiplicandæ, quam semine. Ad patriam singularum quod attinet, nisi omnium climatum, omnium tamen Zonarum indigenæ sunt. Calidas Americæ partes inhabitare *mutantem*, *dentatam*, *pumilam*, & *albicantem* discimus. *Frigidam* frigidæ Zonæ incolam esse ex itineribus per patriam institutis novimus. Ceteræ omnes Zonæ temperatæ alumnæ Europam aut Asiam frigidiorẽ aut Americam septentrionalẽ incolunt; Africam, quantum adhuc constitit, nullæ. Svecicæ hætenus detectæ sunt; *alba*, *Petasites*, *spuria*, Scaniæ incolæ; *Frigida* Lapponiæ Finlandiæque alumna, & *Farfara* ubique fere proveniens. Rationes quæ adfunt suspicandi, & *hybridam*, & *paradoxam* in Scania inveniri, suo loco adferre haud intermittam.

## §. VI.

### *Usum exponit.*

Ex quinque Tusfilaginum speciebus, quas alit patria nostra parcus sane admodum redundat usus, saltem in Oeconomia. Flores, imprimis *Petasitis*, vernalem apibus, & avide desideratam, messem præbent. Ex *Farfara* somitem haud contemnendum, eo modo præparari docet Stapelius &c. ut e radicibus autumno evulsis auferatur lana fusca eas vestiens, quæ depurata & linteo obyelata coquatur paullisper in lixivio, & postea siccat. Uberior autem usus hujus herbæ in Medicina.

cina. Ab antiquissimis enim temporibus in omnibus pectoris  
 affectionibus pro egregio medicamento habita fuere hujus ra-  
 dix, herba & flores, varias medicaminum formas, ut infusa,  
 decocta, conservas, syrupos, linctus & tabellas ingressa. Fo-  
 liorum siccorum fumum, tabaci more haustum, antiquissimo-  
 rum perinde ac nostratium, tussi & asthmate laborantium, vul-  
 garis medicina fuit. Herba tota amaricans est, odoris fere ex-  
 pers, communique cum ceteris ejus ordinis plantis proprieta-  
 te pollet crassos humores in corpore diluendi, functiones va-  
 rias naturales concitandi, partesque solidas vi sua adstringen-  
 te roborandi; hæc cum ita sint, mirum certe non est eam in  
 debilitate viscerum variisque lymphæ ceterorumque humorum  
 affectibus acceptam fuisse medicinam; contra vero admiratione  
 certe dignum, frequentiorē hodie non esse usum hujus me-  
 dicamenti de cujus virtute, ex instituta principiorum radice  
 hujus exploratione chemica, indeque deprehensa cum radice  
 Taraxaci maxima similitudine, doctissimus CARTHEUSER tam  
 auspiciatum tulit judicium, ut non dubitaverit praticos hor-  
 tari *alteram in alterius locum tute ac citra ullam deli-*  
*berationem subrogare* (\*): Idque eo majori jure eum fe-  
 cisse persuasi esse possumus, quo efficaciam hujus stirpis in af-  
 fectibus corporis humani pertinacissimis egregia postea docu-  
 menta confirmaverint, ut in hectica febre, etiam diarrhœa  
 colliquativa comitata, quam infusum hujus herbæ, præcipientē  
 Percival, feliciter superavit (\*\*). Eximium [quoque reme-  
 dium antiscrophulosum, testibus FULLER, CULLEN, GIRTANNER  
 & HUFELAND, præbent foliorum tam succus quam decoctum  
 saturatum. Scrophulas scrophulosaque ulcera item crustam  
 lacteani sanavit MEYERUS unciis tribus foliorum Farfaræ in

B 3

libra

(\*) Fundam. Mat. Med. Sect. XIII. Cap. V.

(\*\*) Sammlung für prakt. Aerzte. 2 B.

libra aquæ ad sex ejusdem uncias decoctorum, additis Looch de Farfara unciis duabus (\*); idemque refert alium medicum tineam capitis debellasse eorundem foliorum decocto (\*\*). Externe quoque folia adhibentur in cataplasmate emolliente parti inflammatae imposito, eaque vino antea decoqui dudum jusfit HIPPOCRATES. Nuperrime Cel. NOCCA ex Italia scripsit, illa a mulieribus ibidem mammis intumescens cum emolumento imponi (\*\*\*) . Præter Farfaram nulla, ex genere Tusfilaginum, planta officinas Pharmacorum ingressa est, excepta unica Petalite; hujus autem laudes olim maximæ fuere, quippe quæ ipsi pesti, dirissimo morbo, opponebatur. Qualitate cum Farfara multum convenit, Radix enim, sicut illius, amara est sed plus habet aromatici. Sudorem præcipue pellit, quapropter olim inter præstantissima alexipharmaca relata fuit. Narratur etiam podagram sanasse eadem, eximia certe, quæ pollet virtute sudorifica, ipsamque Epilepsiam, tonica forte visua, quæ haud mediocris est, nonnunquam superasse. Nostris temporibus usus ejus fere evanuit, idque immerito omnino, cum forti et penetrante vi sensus afficiat, unde validam in ea latere varios morbos profligandi potestatem, probabile est.

Cum plurimæ, præter binas jam memoratas Tusfilaginum species, saporem habent itidem amarum, credibile est, ut easdem quoque virtutes possideant, quamobrem in iis regionibus, ubi ceteræ deficiunt, præsentaneam, & vix forte inferiorem, medicinam earum in loco præbere posse videntur.

§. VII.

---

(\*) Looch de Farfara constat secundum Ph. Wurtemb. ex pulpa radicum coctarum cribrata & melle junctim coctis.

(\*\*) BALDINGERS N. Magaz, 7 B.

(\*\*\*) USTERJ Ann. d. Bot, V. p. 19.

*Etymologiam & nomina docet.*

Tusfilaginis, ut Plinio audit, & Bechii, ut Dioscoridi, nomen, utrumque derivatum a morbo, cui mederi solebat, Farfara nostra apud veteres adepta est, commune cum salvia officinali, ut patet a descriptione hujus in scriptis Apuleji & Plinii obvia. Farfaram & Farfarellam eandem vocavere posteriores, inque his primus tere Cæsalpinus, ob similitudinem certe foliorum cum foliis Populi albæ olim farfari nomen gentis, quod utrum altera ab altera, vel utraque a flumine farbinorum farfaro, cui forte conterminæ fuerint, vel a farre, ob candorem, mutuatae sint, non facile est dictu. Populagine[m] etiam appellatam esse fertur ob eandem rationem; hanc tamen appellationem Calthæ palustri, quæ etiam Tusfilago vocata fuit, proprie competitivisse, docet nos non sine veri similitudine Pinax Bauhini. Ungulam caballinam & asininam Tragus secundum Brunfelsium dixit, versione certe nominis *Rosshuf*, quo præter, vulgarius *Huflattig*, apud germanos appellatur. Latissimæ foliorum formæ petasum referenti nomen, Dioscoridi familiare, Petasites debet, quam Chamæleucen Plinii esse non inepte conjicitur, cum moneat secus fluvios nasci, folio populi sed ampliori, & apud Italos Farranum sive Farfugium vocari. Propter flores foliis præcociores cognomine Filii ante Patrem Farfara appellari solita fuit.

Audit insuper hoc genus, & quidem Farfara: *Hispanis*. Unia d'asino. *Italica*, Farfaro & Farfanella. *Gallis* Pas d'Ane, Pas de Cheval, Pacconnet, l'Herbe de St. Querin. *Anglis* Coltsfoot. *Belgis* Hoefblad, Hoeflatouw, Paardenklaauw. *Germanis* Huflattig, Rosshuf, Brandlattig. *Svecis* Hästhof. *Petasitem* & hybridam vocant. *Galli* Chaperron,





niere, Glouteron, Herbe aux teigneux. *Angli* Butterbur.  
*Belgi* Dokke, bladen, Pestilentie kruid. *Germani* Pestilenz-  
 wurzel, *Sveci* Pestilentie rot.

### §. VIII.

#### *Inventores, historicos & statores generis recenset.*

Sex tantum in Pinace Theatri botanici C. BAUHINI enumeratae sunt, primumque in aliquem ordinem dispositae hodiernae Tusfilaginum species, puta *Farfaram*, antiquis notam, *Alpinam & Discolorem*, opera Clusii in alpinis & Pannonia detectas, utrisque in nuper memorato libro, Tusfilaginis nomine consociatis, & *Petasitem*, antiquis itidem familiarem, cum nominis socia *T. alba*, ejusdem CLUSII ope in lucem prolata, *Frigidamque* Cacaliae tomentosae nomine a detectore eodem LAUHINO donatam. Post saeculum fere *Japonicam*, sub titulo Doronici Tusfilaginis folio, icone illustratam FLUKENETIUS ex Amaltheo addidit. Circa idem tempus primam ex America Tusfilaginem, postea, cum eam videre LINNEO contigit, *Nunantem* vocatam, SLOANIUS e Jamaica reportavit, ejusque imagine Historiam, quam edidit, Jamaicae insulae ornavit, addito nomine; Lens leonis folio subtus incano, flore purpureo. Neque ulla specie ulterius auctum fuit hoc genus, antequam DILLENIUS Tusfilaginis *hybridae*, ex horto Sherardi Eithamensi depromptae, Rajoque dudum perspectae, figuram & descriptionem naturae curiosis exhibuit. Eandemque paucos post annos Ill. LINNEUS noster, junctis his omnibus, quotquot viderat, sub unum genus speciebus, quae antea, a bitro TOURNEFORTIO, sub duobus generibus militaverant, Tusfilaginis scilicet radiatae, & Petasitis Discoideae, jactisque solidioribus totius scientiae botanicae fundamentis, in horum, quem delineavit, Cliffortianum introduxit.

xit, posteaque Upsaliam redux *Anandriam* Sibiriae lectam, inque vanam istorum fundamentorum contumeliam, ab oppugnatore Siegesbeckio ita vocatam, dissertatione academica proposuit, rudi subjuncta icone, cujus melius exemplar, una cum succincta descriptione, libro: Horto Upsalensi, tertio post anno, adnexuit, annoque sequenti, opera GMELINI, qui iter per Sibiriam fecerat, editus est libri Florae Sibiricae Tomus secundus, ubi octo delineantur, inque iis quinque novae, Tusfilaginum species, earum regionum incolae, quarum una dudum a Linneo pro mera varietate T. *Anandriae* declarata fuerat, ceterae autem omnes nunquam ab eo receptae aut nomine triviali donatae erant. Licet enim adeo decem & quinque hujus plantae species re ipsa a variis botanicis recensitae fuissent, liber tamen Linneanus, cui titulus Species Plantarum, paulo post primum editus, plures septem hujus nominis plantis non enumerat, *alpinae* scilicet & *discolori* in unam junctis, neque visis adhuc forte quinque Sibiricis nuper memoratis, nec *japonica*; hanc demum Mantissae plantarum primae inseruit. Deinde libro Specierum Plantarum iterum edito Tusfilaginem *dentatam*, speciem Americanam imperfecte examinatum, operaque PLUMIERII delineatum, ac *nutantem*, de qua supra monuimus, opera BROWNII & PLUMIERII ulterius illustratum, unaque cum aliis plantis Jamaicensibus dissertatione academica (\*) dudum indicatam, prioribus associavit. *Tusfilaginis alpinae* alteram, ad judicium Linnæi, varietatem, olim a CLUSIO & BAPHINO, ut supra docuimus, distinctam, Cel. JACQUINUS in Flora aultriaca, anno 1773 & seqq. edita, primus *discolorem* dixit, ejusque iconem cum icone alius speciei, anno præcedente a Scopoli in Florae Carn. ed. 2 primum vulgatae, & *silvestris* dictae, subjuncta utriusque descriptione, ex-

hi;

---

(\*) Plantarum Jamaicens. pugillus Ups. 1759.

hibuit. Plures decem & septem jam commemoratis hujus generis speciebus Linneo vivente haud innotuerant. Ex iis vero decem solummodo ab illo pro veris ac distinctis speciebus Tusfilaginis agnitæ fuerunt. Anno post obitum ejus, Fasciculum Observationum Botanicarum primum, RETZIUS, ad Acad. Lund. Botanicæ tunc temporis Demonstrator, nunc Professor Celeberrimus, typis vulgavit, inter alias plantas speciem quoque hujus generis, Scaniæ alumnant, descriptione & icone delineatam, *spuriamque* dictam, complexum, cui binos post annos aliam simili modo, in secundo earundem Observationum Fasciculo, adumbratam, ex horto, cui præest, addidit. Eodemque anno Nob. Linneus Filius plantam Jamaicensi, *Leontodon tomentosum* nominatam descriptamque, inter ceteras Supplementi a se editi novitias, prodidit, postmodum a Cel. SWARTZ (\*) ad consortium Tusfilaginum amandatam, nomineque *albicans* donatam, adlociata nova ejusdem generis & insulæ planta, *humile* nomen adeptæ. Anno proximo, iterum nova hoc genus augebatur specie, primaque septentrionali-Americana, nomine *palmaræ*, Catalogo Aitoniano Horti Kewensis, cujus per duodecim annos dudum alumna fuerat, cum imagine, inserta. His omnibus, una cum adlociatis quinque Floræ sibiricæ supra memoratis, *nana*, *sibirica*, *rubella*, *lutea*, & *radiata* vocatis, sola *albicante* sub antiquo *Leontodii* genere, errore forte, retenta, Cel. Goettingensium Professor GMELIN novam, quam ante paucos annos curavit, Systematis Linneani editionem ornavit, numero viginti & una speciebus. Post illum librum editum binæ adhuc species ad notitiam botanicorum pervenerunt, idque auxilio D:ni VILLARS Professoris Gratianopolitani Cel., qui brevem hujus generis monographiam in Act., Soc. Hist. Nat. Paris. Tom. I, cum iconibus novarum litteris consignavit, *fragrans* nimirum & *nivea*, utraque Gallicæ incolæ.

Auctoribus jam commemoratis, omnium, quotquot hactenus innotuerunt, Tusilaginum specierum primam notitiam debemus, eamque postea alii adumbrationibus & observationibus passim obviis ulterius auxerunt, quorum numero, præter ceteras Materiae Medicæ & Florarum variarum regionum scriptores, Cel. BERGIUM merito referimus, qui Farfaram & Petasitem in sua Mat. Med. plene satis & exacte delineavit. Dissertationem quoque Medicam de Farfara Cl. LEYSELUM scripsisse legimus, sed ipsam non vidimus. Inter botanicos autem, qui hoc genus illustrarunt, præ ceteris eminent clarissimus, dum in vivis erat, Bot. Reg. Fr. ERHART, qui suis *Beyträge zur Naturkunde* P. III. p. 64 & seq. observationes in varias hujus generis species summa industria factas inseruit, quibus, præter suspensionem, quam se fovere significat, T. Farfaram esse plantam non superflue sed necessarie polygamam, ostendere egregio successu conatus est, T. Petasitem non nisi alterum sexum efficere eundemque masculinam plantæ, cujus femina T. hybrida existit, eundemque morem observare T. albam, quæ duplicem vulgo faciem præfert, aliis scilicet speciminibus solos flosculos hermaphroditos spurios, aliis meros fere feminæ explicantibus; itemque T. paradoxam & spuriam Cel. RETZII unam eandemque speciem esse simili modo ambigam. Eidemque viro meritissimo T. frigidæ nostræ meliorem notitiam acceptam referimus, unde suspicari licet, fructificationem illius pariter esse comparatam.

Ex hoc colligitur, litem adhuc sub iudice pendere, an singulas, quas supra commemoravimus, viginti quattuor Tusilaginis species inter se pro vere distinctis habere debemus. De hac re ut aliorum iudicia sic & nostram qualemcunque sententiam suo loco in sequenti hujus dissertationis parte proponere licebit. Interea singularum specierum seriem methodicam, notis magis forte distinctis, quam quæ antea propositæ

20

fuert, e cujusque speciei proprietate elicitis, sibi que mutus  
ita adaptatis, ut differentiam, nisi plane specificam, saltem,  
quantum fieri potuit, claram exhibeant.

§. IX.

*Seriem Specierum, cum differentiis emen-  
datis, exhibet.*

1. *Scapo unifloro, nudo.*

- dentata* 1. T. foliis lanceolatis, dentatis, villosis.  
*albicans* 2. T. fol. lanceolato-ovatis, subtus tomentosus, ob-  
solete retrorsum serratis,  
*nutans* 3. T. fol. lyratis, flore nutante,  
*humilis* 4. T. fol. lyratis, flore erecto,

2. *Scapo unifloro, squamoso.*

- Anandria* 5. T. fol. lyrato-ovatis, calyce clauso.  
*nana* 6. T. fol. lyrato-ovatis, calyce subaperto.  
*fibirica* 7. T. fol. ovato-oblongis, sinuato-dentatis.  
*Farfara* 8. T. fol. cordatis, obsolete-lobatis, denticulatis,

3. *Scapo unifloro, subnudo.*

- discolor* 9. T. fol. orbiculatis, crenatis, supra lucidis, subtus  
tomentosis,  
*alpina* 10. T. fol. cordato-orbiculatis, crenatis, utrinque  
viridibus,

4. *Caule ascendente, sub unifloro.*

- silvestris* 11. T. fol. cordato-orbiculatis, incis, lobatis.

5. *Scap*



)

(



5. *Scapo multifloro, squamoso; thyrsocorymbofo* (\*).

- palmata* 12. T. fol. palmatis,  
*frigida* 13. T. fol. sinuatis, floribus discoideis.  
*rubella* 14. T. fol. subcordatis, angulatis, flosculis plurimis hermaphroditis,  
*lutea* 15. T. fol. cordato-orbiculatis, dentatis, flosculis plurimis femineis.  
*alba* 16. T. fol. cordato-orbiculatis, floribus discoideis.  
*radiata* 17. T. fol. cordato-orbiculatis, dentatis, floribus radiatis.  
*fragrans* 18. T. fol. cordato-orbiculatis, acute crenatis, floribus radiatis,  
*nivea* 19. T. fol. hastato-cordatis, sinuato-dentatis.  
*spuria* 20. T. fol. denticulatis, sagittatis, flosculis hermaphroditis plurimis, antheris coalitis.

6. *Scapo multifloro, squamoso; thyrso racemoso.*

- paradoxa* 21. T. fol. sagittatis, acute dentatis, flosculis hermaphroditis paucioribus, antheris liberis.  
*hybrida* 22. T. fol. cordato-orbiculatis, flosculis plurimis femineis,

*Peta-*

(\*) Thyrsus, qualis ab Ill. LINNEO in Phil. bot. & aëleclis definitur, superfluum nomen est, neque ullius speciei intra hoc genus florendi modo applicabile. Nunquam quoque in iis fastigiatus dici potest. Nobis autem hic Thyrsus audit genus inflorescentiæ, cujus species panicula, racemus & corymbus sunt ita, ut earum modo unam, modo alteram exhibere possit, nec certam legem observet. Thyrsus vero racemosus nobis habitum gerit racemi, corymbolus corymbi, hujus scilicet pedicellis fere æqualibus, illius inferioribus longioribus.

*Petasites* 23. T. fol. cordato-orbiculatis, flosculis plurimis hermaphroditis.

7. *Scapo multifloro, nudo.*

*Japonica* 24 T. floribus majusculis, fol. cordato-orbiculatis,

§. X.

*Particulam claudit.*

Expositis in præsentis opusculi particula universalioribus generis, de quo egimus, momentis, peculiarem cujusque speciei pertractationem, cum criticam, tam historicam alteri istius parti reservamus. Filum enim commentarii hic abrummere jubent partim angustia temporis, partim defectus observationum, quas si ulteriore examine perficere sive augere dabitur, eas cum orbe botanico eo libentius communicabimus, quo eiusmodi observationibus nihil certe magis conducit ad veram plantarum notitiam comparandam, easque dignoscendi methodum adeo limandam, ut errores, quibus jam scatet numerosissimis, sensim dispereant, & verum ac fidele naturæ sectatoribus exhibeat instrumentum, cujus ope mæandrum hunc, tot variis anfractibus ancipitem, tot dolosis ludentem ambagibus, tute aliquando persequi liceat.

